

TOSHKENT AMALIY FANLAR UNIVERSITETI

PEDAGOGIKA KAFEDRASI

FAN: UMUMIY PEDAGOGIKA

PO': D.T.Sobirov

14-mavzu: VII asrdan IX asrning birinchi yarmigacha
O‘rtal Osiyoda tarbiya, maktab va pedagogik fikrlar

Reja:

- 1. Islom dini va hadislarda ta’lim-tarbiya
- 2. Qur’oni karim axloqiy-falsafiy ta’limotlar manbai.

Hadis ilmining paydo bo’lishi

- 3. Muhaddislar (Imom Ismoil al-Buxoriy, Imom Iso at-Termiziyy va boshqalar)ning hadis ilmi rivojiga qo’shgan hissasi

Tayanch tushunchalar:

1.Islom dini maktab, madrasa, ta’lim tizimi, hadis, sunna, hadis ilmi, muxaddis, hadis ilmida “Oltin davr”, hadislarda ilgari surilgan insoniy hislatlar: mexr - muruvvat, saxovat, xilm, hurmat - extirom, vatanga muxabbat, mexnat va kasb - xunarni ulug‘lash, xalollik, poklik, do‘stlik, tinch – totuvlik.

1- Reja: Islom dinining tarqalishi. Maktab va madrasalarda ta’lim mazmuni

Islom dini ta’limotida ta’lim-tarbiya masalalarining ifodalanishi

1.Tarqalishi.

VII asr boshlarida Eron, Kavkaz orti, Suriya, Shimoliy Afrika, Janubiy Ipaniya;

Machit qoshida **maktablar** ochildi;
Yozuv arab alifbosida olib boriladi;
Maktab-yozuv o‘rgatadigan joy;
“Qur’on” – “Xaftiak”, “Chor kitob” **darslik** sifatida;

5 yosh, xatto 6-7 yoshidan beriladi. O‘g‘il bolalar-domla, qiz bolalar-otinoylar.

VIII asrda Movoraunnaxrda islom dini o‘rnatildi. Arab tilini o‘rganish joriy qilindi. Maktabda o‘quvchi soni 30-40 ta. Qur’on yod olish usuli; yozish, hisob, arab tili, savdo san’ati, mantiq, notiqlik, husniyat, Ahmad Yassaviy hikmatlari.

Madrasa

**Dars o‘qitiladigan joy. Ma’ruza-tinglaydiga
joy.** 15-20; 30-40; 100-150 talaba tahsil olgan.

Arab tili grommotikasi; qoida-fikr idmi;
ilohiyot, mantiq, notiqlik, matematika,
geografiya, kimyo.

Imon-xatib, qozixonalar kotibi, noshir

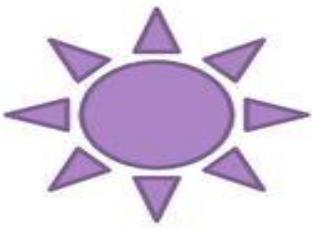
2- Reja: Diniy kitoblarning tarbiyaviy ahamiyati. Qur’oni Karim - umumbashariy qadriyat, iloxiy, ilmiy-dunyoviy ta’limot sifatida.

Qur’oni Karim-umumbashariy qadriyat sifatida	
Maqsad - Shaxs insonni tarbiyalash	
Vazifalari.	Qur’on-Kiroat o‘qish ma’nosini bildiradi.
1.Qur’on-islom aqidalari e’tiqod va talablarini bayon qiladi.	Ilm-so‘zi 750; marta takrorlanadi.
2.Huquqiy-ahloqiy meyorlari va tasviflarini ifodalaydi.	- Bu o‘zak Allox, Rabb (bo‘lmoq) gapirmoq kabi o‘zak-so‘zlardan keyin beshinchi o‘rinda turadi.
3.Yosh avlodni ma’naviy-ma’rifiy kamolotiga oid fikrlar, qarashlar manbaidir;	96 surasi Qur’onning asosiy mazmuni vositasi Muxammad Payg‘ambarga nazil bo‘lgan. Alaqturki surasi 5 oyati “Yaratgan Robbing nomi bilan o‘qi!” Ilmga qiziqtirish-Zumar surasi; 9 oyat ilm va ilmsizlikni farqi;
4.Insoniyatni ulug‘ maqsadlar sari birlashtiradi.	Alloh huzurida boshqalardan yuqori turishi mujodamasu ilmsizlar tanqid qilinadi. Rum surasi 59 oyat Ilmning uzluksizligi Toho surasi 114 oyat

<p>5.Umumiy uyimiz-kurrai zaminda do'st - birodar, axil - hamkor, bo'lib yashashga o'rgatadi.</p>	<p>Ilmni haqiqat amali bilan bog'lash, ilmiy asoslash. Rum surasi 29 oyat; Isro surasi 36 oyat</p>
<p>6.Ma'naviyat-umuminsoniy madaniyat, ma'rifat boyliklaridan, jahon sivilizatsiyasi yutuqlaridan bahramand qiladi.</p>	<p>Ilmni ko'r-ko'rona taqliddan qaytarish surasi 11 oyat Alloh o'zining yagonaligiga ilmli kishilarni guvoh qiladi Oli Imron surasi 18 oyat</p>
<p>7.O'zaro nizolar to`qnashuvlar, milliy, irqiy, diniy kansitishlarga yo'l qo'ymaydi.</p>	<p>Ilmli kishilarni shohidligini farishtalarning shoxidligi bilan tenglashtiradi.</p>
<p>8.Ma'naviy bo'shliqni oldini oladi.</p>	<p>Ilm bilan kibrlanmaslik Yusuf surasi 76 oyat; Ota-bobomiz qilgan deb emas, davom ettirish Moida 104 oyat.</p>

Hadis ilmining paydo bo‘lishi.

**Hadis –Sunna Muxammad
Payg‘ambarning xayoti va
faoliyatiga oid diniy-dunyoviy
ko‘rsatmalar majmuasidir**

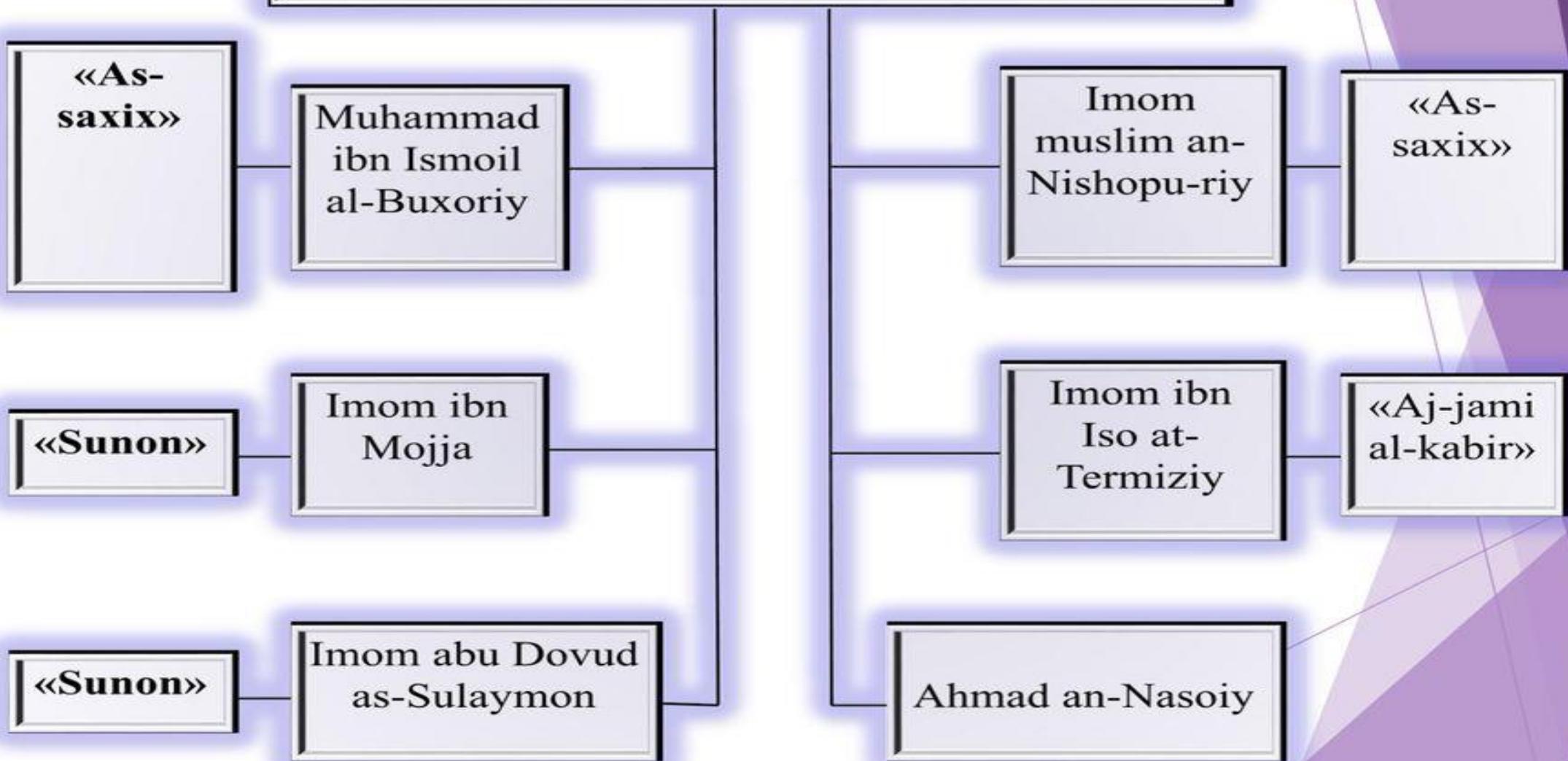
Hadislar dastlab yozilmagan.

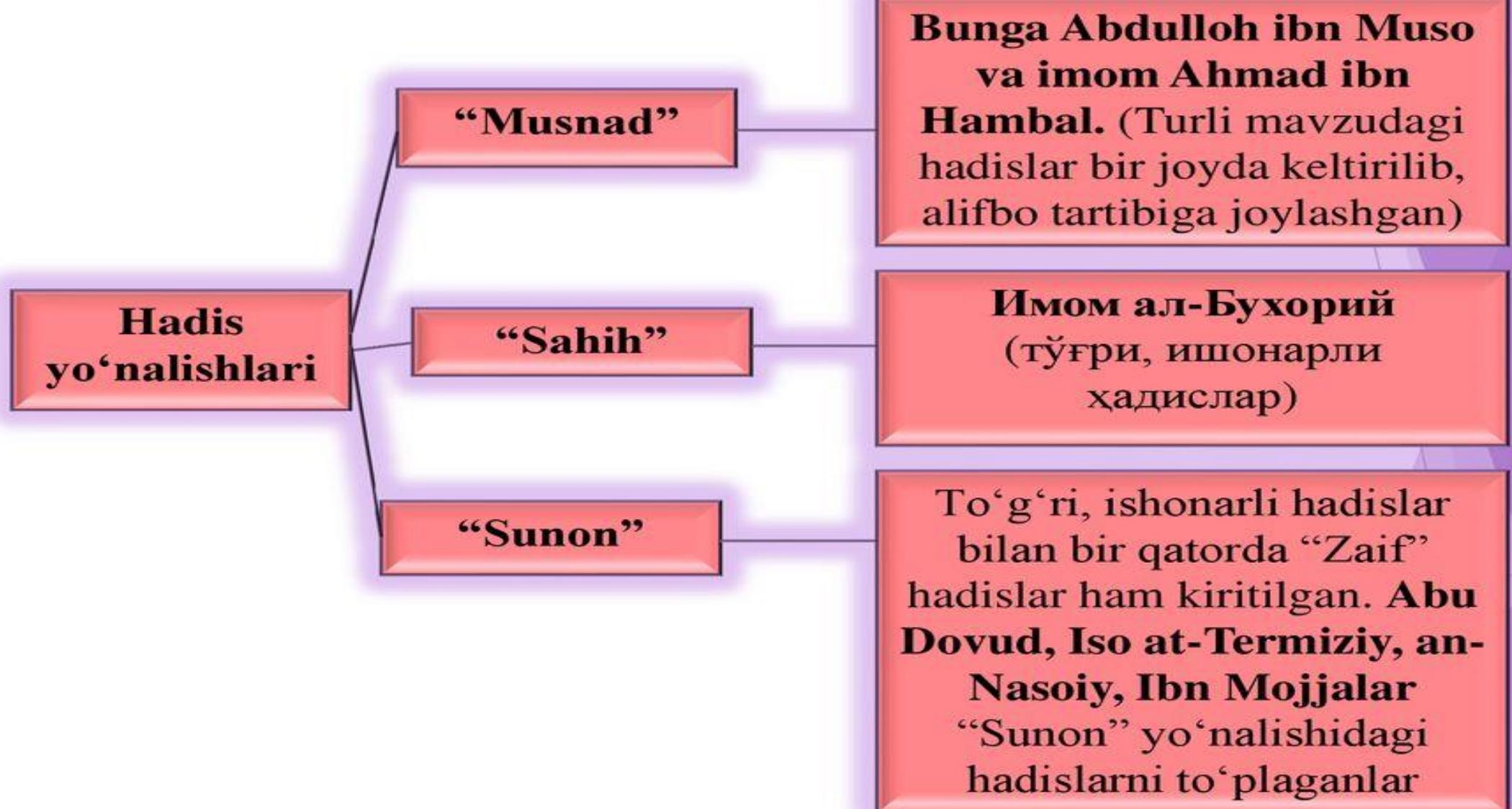
Sahobalar (Abu Huroyra va boshqalar) yod olganlar. (tug‘ri, sahih, hadislar)

Xalifa Umar ibn Abdulaziz tomonidan ishonarli hadislar to‘planadi.

VIII – IX asrlar Hadis ilmi uchun “Oltin davr” hisoblanadi

Al-kutub as-sita mualliflari va asarlari nomi

Imom Al-Buxoriy

810-870

10 yoshidan hadis yod olgan o‘tkir zehnli 100 ming **sahih** 200 ming g‘ayri bilgan sunon, 600 mingga yaqin hadisni yod bilgan. Misr, Shom Mesopataniya, Basra, Kufa, Bag‘dod, Hijoz.

Amir al-Muminiyn

Misr, Shom Mesopatamiya, Basra, Kufa, Bog‘dod, Hijoz.

Asarlari;

- “Al-adab al-mufrad”
- “At-tarix as-sagir”
- “At-tarix al-avsat”,
At-tarix al-kabir”,
- “Kitob-al-ilal”,
- “Ball ul-Bolidiyya”,
- “Al-Jomi’y as-sahih” (Sahih al-Buxoriy)

Imom Iso-at-Termiziy

824-892

Abu Iso Muxammad Ibn Iso Ibn Sadara at-Sulomi al-Bug'iy at-Termiziy 824 Termizda tavallud topadi.

Imom al-Buxoriyning shogirdi bo‘lgan.

Ustozlari; Muslim, Abu Dovud, Koutayba, Ibn Sa’id, Isloh ibn Muso, Muxammad ibn G‘iyylon Sa’id ibn Abdurahmon, Muxammad ibn Bashorat ibn Hujir, Ahsad ibn Muni’ kabilar.

Asarlari

“**Sunan**”, “**Kitob al-ilal**” (Nuqsonlar kitoblar)
“**Kitob at- tarix**” (Tarix kitobi) “**Kitob ash-Shaomil an-nabaviyya**”, (Payg‘ambarning ahloq odobiga oid kitoblari) “**Kitob az-Zuxd**” (Zoxidlar haqidagi kitob).

Xayrixoxlik, xayrli ishlarni qilish; sadaqa, raxm-shavqatli bo‘lish; oilaviy munosabatlar, jamiyatga foyda keltirish kabi g‘oyalari ulug‘lanadi.

Tasavvuf ta'limotida komil inson g‘oyalarining ulug‘lanishi

Tasavvuf ta'limoti **maqsadi** - inson qalbi va ruhiyatini, ahloqini poklash, xalol yashash, zohiran va botinan pok bo‘lish, qalban pok, ruhan Alloh vasliga yetishga, ezgulikka yetaklaydi.

Yo’nalishlari:

Ilm - shariat

Yo‘l - tariqat

Tajriba - ma’rifat

Haqiqat - komil inson

Tasavvuf ta'limotida tarbiya turlari

Aqliy tarbiya

Ruh tarbiyasi, sir tarbiyasi

Mehnat tarbiyasi

Nafs tarbiyasi

Tasavvuf ta'limoti allomalari

**Abdulholiq G‘ijduvoniy, Ahmad
Yassaviy, Najmuddin, Kubro
Yaxyo Suxravardiy, Baxouddin
Naqshband, Shayx Xovand Toxur,
Xo‘ja Axror Valiy**

Naqshbandiya ta’limotining “Diling Ollohda, qo‘ling mehnatda bo‘lsin shiori”da pedagogik qarashlar

- 1. Halol mehnat bilan jamiyatda fidokor inson bo‘lish**
- 2. Inson ilm-ma’rifat va kasb hunari orqali ma’naviy kamolotga erishishi**
- 3. Mehnatsevarlikni ulug‘lashi**
- 4. Insonning o‘z-o‘zini anglashi va boshqarishi**
- 5. Halol mehnat salbiy xislatlar (loqaydlik, murtadlik, ishyoqmaslik) dan qaytaradi va insonni ezgulikka yetaklaydi**
- 6. Ezgu sifatlar, xalol mehnat qilish insoniyatni xalq mushkulini oson qilishga chaqiradi, saxovatli bo‘lishga o‘rgatadi**
- 7. Insonni islom ekstremizmi, fundamentalizmi va terrorizmga qarshi kurashga undaydi**

TEKSHIRISH UCHUN SAVOL VA TOPSHIRIQLARLAR:

- 1.Islom dini tarqalgandan keyin ta’lim tizimi va mazmuni qanday tashkil etildi?
- 2.Maktab va madrasalarda ta’lim qanday tashkil etilgan edi? “Xadis” va “sunna” tushunchalarining mazmunini tushuntirib bering.
- 3.Qur’onning shu kundagi axamiyatini yoritib bering?
- 4.Imom Ismoil al – Buxoriy va at – Termiziylarning ibratli xayot yo‘li haqida so‘zlab bering?
- 5.Hadislarda ilgari surilgan odob – axloq masalalarini qanday izoxlaysiz?
- 6.Hadislar va unda ilgari surilgan axloqiy xislatlarni xozirgi davr tarbiya mazmuniga qanday kiritish mumkin?
- 7.Tasavvuf ta’mиноти haqida bayon qiling.
- 8.Daftaringizga xadislardan 40 tasini yozib kelng va ma’nosini tushuntirib bering.

**E'TIBORINGIZ
UCHUN
RAHMAT!**